

Grote zee-eend

De grote zee-eend is een hooggewaardeerde soort bij vogelaars. Slechts zelden van dichtbij te zien, en aan de kust veel zeldzamer dan de zwarte zee-eend. Toch wordt hij in het binnenland juist vaker gezien, want hij is minder zee-eend dan die zwarte. De grote zee-eend neemt sterk af in aantal en heeft bescherming nodig.

Bij de grote zee-eend denken we al snel aan het mystieke, hoge noorden. Dat klopt wel, want de belangrijkste broedgebieden van de soort liggen namelijk in Noorwegen, Zweden, Finland, Estland en Rusland. Hij broedt er vooral langs kleine wateren in de struiktoendra en in de taiga, maar ook langs de Oostzee op beboste kusten. Grote zee-eenden broeden regelmatig onder de beschermende paraplu van meeuwen- en sternkolonies. Die bescherming is maar betrekkelijk en beperkt tot de broedperiode, want de kuikens lopen juist weer wel risico om te worden gepredeerd door meeuwen.

BROEDEN IN HET BINNENLAND

Voorbij de Oeral komt de soort echter ook veel zuidelijker voor, tot in Noordoost-Kazachstan. Merkwaardig is dat hij een geïsoleerd broedgebied heeft in het oosten van Turkije, in Armenië en in Georgië. Een kleine populatie huist er langs bergmeren in de Kaukasus, waar grote zee-eenden broedend worden aangetroffen tot op een hoogte van wel 3000 meter! Tegenwoordig worden twee voorheen tot ondersoorten gerekende taxa (*deglandi* en *stejnegeri*) beschouwd als soorten. Ze nemen de plaats in van de grote zee-eend in Oost-Azië (*stejnegeri*) en in noordelijk Noord-Amerika (*deglandi*).

De grote zee-eend verruilt na de broedtijd het zoete water voor de zee, waar hij vooral leeft van schelpdieren: mossels, kokkels en halfgeknotte strandschelpen. Die zijn meestal groter dan drie centimeter en gemiddeld van groter formaat dan die waar zwarte zee-eenden van leven. Ze duiken de schelpen op tot een diepte van wel twintig meter, waarbij ze - kenmerkend voor zee-eenden en eiders - met half geopende vleugels onderduiken. In de winter sluiten grote zee-eenden zich vaak aan bij de veel talrijkere zwarte zee-eenden; op trek zijn ze meestal gescheiden.

Naar nationale maatstaven zijn twee gebieden belangrijk: de Noordzee ten noorden van de Waddeneilanden en de voordelta.

Hier verblijven de vogels buiten het zichtbereik van de watervogeltellers op het land; de meeste grote zee-eenden worden opgemerkt tijdens boot- en vliegtuigtellingen.

TWEE BELANGRIJKE NEDERLANDSE LOCATIES

De grote zee-eend is geen echte wintervogel. Er is een kleine piek in de aantallen in oktober-december, waarna ze weer afnemen, gevolgd door een veel grotere piek in april-mei. Dit is een groot verschil met de zwarte zee-eend. Die overwintert in grote aantallen en vertoont geen pieken in voor- en najaar. Vermoedelijk zijn de Nederlandse kustwateren vooral belangrijk als tussenstation voor grote zee-eenden op voorjaarstrek, die zuidelijker overwinteren.

DE TIJD VAN GROTE AANTALLEN IS VOORBIJ

In Nederland worden de laatste jaren in het winterhalfjaar hooguit een paar honderd grote zee-eenden geteld; die verblijven in de kustzone. In het binnenland wordt de soort, vergeleken met de veel talrijkere zwarte zee-eend, relatief vaak gezien. Het gaat dan vaak om solitaire vogels of kleine groepjes tot soms wel dertien exemplaren, zoals op 4 april 2008 op het Gooimeer bij Naarden. Adulte mannetjes zitten er maar zelden bij; het zijn meestal jonge vogels. In de jaren negentig waren grote zee-eenden talrijker. Het ging toen vaak om enkele duizenden vogels, met in april 1993 wel

13.000 exemplaren. Hoewel de aantallen van jaar tot jaar sterk kunnen schommelen, lijkt de grote zee-eend af te nemen volgens de tellingen die door Sovon worden gecoördineerd.

De Oostzee is hét overwinteringsgebied van de grote zee-eend in Europa. Er verblijven er honderdduizenden. Maar ook hier neemt de soort af. Ging het in de jaren negentig nog om aantallen van wel 950.000 exemplaren, de laatste jaren zijn het er hooguit 450.000. Niet alleen de grote zee-eend is er sterk afgenomen, ook ijseend, Stellers eider, eider, zwarte zee-eend, middelste zaagbek en in mindere mate topper. De grote zee-eend staat nu op de Europese Rode Lijst van BirdLife International en de IUCN in de categorie *vulnerable*.

ER ONTBREEKT NOG VEEL KENNIS

Wat er precies aan de hand is met de grote zee-eend - en andere op zee levende eenden - is niet duidelijk. Wél duidelijk is dat er veel bedreigingen en potentiële bedreigingen zijn die alles te maken hebben met het toenemende (economische) gebruik van de gebieden op zee waar grote zee-eenden overwinteren. Hoe dat precies uitpakt is onbekend, want er ontbreekt nog veel kennis over demografie en zelfs over algemene ecologisch eisen. Er is gewoon nog te weinig onderzoek gedaan aan grote zee-eenden. Dat komt vooral door de slechte toegankelijkheid van de broed- én de overwinteringsgebieden en de moeilijkheid om er onderzoek te doen.

Om alle soorten zee-eenden beter te kunnen onderzoeken en uiteindelijk te beschermen is er daarom sinds 2013 een *European Seaduck Working Group* van Wetlands International en AEWA (African-Eurasian Waterbird Agreement). Want zoals bij zoveel bedreigde trekvogels is ook bij zee-eenden internationale samenwerking het sleutelwoord om tot effectieve bescherming te komen. ●

Jan. 1888. V. ... 1888. 1888.